Een Vriendelijcke SAMEN-SPRAACK, tusschen een HUYSMAN en een heedendaaghse QUAAKER,

Aengaende de Weerloosheydt ende de Worstelingen der Quaackers,

Onlanghs door haar geoeffent en gepleegt.

Door J. R. MARKON.

Tot AMSTERDAM,

Gedruckt by ABRAHAM OLOFSZ. 1684.

Aen den Leeser.

ALsoo my veel voudigh ter ooren is gekomen, dat niet alleen in dese groote, en seer volckrijke Stadt Amsterdam, maar oock in andere Steden van Hollandt seer kennelijck of rughbaer is geworden, dat een seecker volck die gemeenelijck genoemt worden Quaackers, met een seeckere Vrous Persoon die onder haar sorteerde, genaamt Cristijne Righars, *of anders* Stijntje Haasen, *in seer groote oneenigheit of geschil sijn gekoomen: maar niet aengaende eenige pointe van haar lieder Godts deinst, ofte opinie; maar over de beleevingh der selven: en dese Vrou haer Liede voorhoudende, hoe gebreckelijck sy lieden daer in wandelde: dogh eerst in 't Particulier, maer alsoo dese Vrou:* C.R. *inde vergaderingh sittende, veel tijts, dogh niet altijt, een stercke werckinge: soo sy seyde, van den Heere op haer gevoelde, waer door veel maals gebeurt is, dat haer lighaam schudde en beefde, oock somtyts een gebrom of gebrul door haer mondt gehoort wiert; dat de gene die in de vergaderingh waeren, het konde sien en hooren, waer door haer Vriende, de Quaakers dogh niet allen, maer de grootste hoop van haer, beraemde, en besloten, om dese Vrou* Stijntje Haasen, *buyten de vergader plaes met tegen standt te willen houden, indien sy 't daer op aenleyde, waer over dese weerloose Quaakers 2 a 3: ja somtijts 4 aen de deur op pasten, om haer buyten te houden, indien sy hadt willen in dringen, gelijck daer proeven van gekomen sijn, dogh niet door* C.R. *haer gewelt. Dogh dese Vrou, alsser vergaderingh was, quaem altyt sien, of men haer nogh niet wilde in de vergaaderingh laeten; 't geen haer geweygert wiert: op welcke weygeringh sy op de stoep bleef sitten; de meesten tyt wel 3. uuren langh of daer omtrent.*

De luyden, die gewoon waaren dese Vrou in de vergaderingh te sien sitten, saagen dat sy op de stoep sat: alsoo haer geweygert en beledt wiert in te komen; de luyde begerigh sijnde, versochten dat dese Vrou haer dogh de oorsaacke van dese weygeringh en uytboudingh soude seggen, 't geen dese Vrou dickwils dede, oock is 't wel gebeurt dat sy 't uyt haer selve heeft verhaelt, oock dickwils overluydt gesproocken tegen de deur waerders, die haer buyten hielden, door welcke voor vallen veel mensche op de straet vergaderde, en staen bleven, tot welken sy verhaelde wat gevoele sy van haer Vriende hadt, om dat sy haer sonder reghtvaerdige

oor-

oorsaecke buyten de vergaderingh bielde: alsoo 't over het schudden en beven was, 't geen in haere maght niet en was om na te laaten, als sulcks op haer quaem: wel wilde sy beloven, soo veel als in haer maght en voor haer doendelijck was het te willen laaten: oock heeft zy my verklaart dat sy dickmaels den heere heeft gebeeden, indien 't dogh sijn moghte, dat beven van haer te nemen: waer toe ick haer oock veelmaels heb geraaden, indien 't dogh voor haer doendelijck was, het te willen na laeten; als oock de gansche twist die tusschen haer lieden was.

Niet tegenstaende, soo is my veelvoudigh voorgekomen, en van goeder handt verstaen; datter onder de Quaakers verscheyde sijn, die de luyde soecken in te prenten en wijs te maecken dat sy 't met dese Vrou C. R: *niet soo quaet, en soo veel met haer te doen soude gehadt hebben; indien ik en* Adriaen Gerritsz: *onse gemeenschap, ende vryen toegangh in onse huyse aen haer* C. R. *hadde af gesneeden: waer over wy van eenige beschuldight worden, als daer door mede schuldigh te sijn, dat dese Vrou haer soo sterck tegens haer Vriende de Quaeckers geoposeert heeft, en dat sy* C. R. *haer mogelijck anders nogh wel het oordeel der vriende soude onder worpen hebben: en voor haer lieden geboogen, en haer verneedert hebben, waer op ick, op reghtelijck en heyliglijck verklaare, dat ick dese Vrou* C. R. *altyt heb geraade, en gesoght te bewegen soo veel ick met een goede Conscientie heb konnen doen, dat sy haer maer van haer vrienden de quaeckers soude ontrecken, en haer lieden maer laeten voor 't geene dat sy sijn: te meerder reeden hebbende; alsoo sy lieden haer soo on Christelijck hadden geoordeelt en veroordeelt, en uyt de vergaderingh met gewelt haer quaemen te houden: oock gaf ick haer in overweeging: te willen gedencken: waer voor sy van haer Vriende de Quaeckers gehouden wiert: te weeten, voor een Vrou die beseeten was, met de Draeck de Duyvel de Serpent de oude Slangh: daer en booven gedruckte sedels onder het volck die onder haer lieden sorteeren en oock niet sorteeren hebben uyt gedeelt, waer in sy lieden waerheydt en oock leugen geset hebben: soo als my door de Vrou selven, en oock van andere die nogh Copy onder haere hande hebben; Contrary het gedruckt: of om duydelijck te seggen hebben sy lieden daer woorden in gevoeght, die de Vrou niet geschreeven of gesproken heeft: 't geen de Quaeckers met de Vrou haer eygen handt-schrift niet konnen bewysen dat het waer is dat sy lieden dese Vrou nageven, dat sy soo geschreven heeft.*

Oock vert'hoonde ick haer: dat sy niet alleen van de Quaeckers te

Amſterdam, of de meeſte hoop der ſelven; maer dat ſy oock van den hoogen raadt van Engelant, veroordeelt en gecondemneert was: 't geen by de Quaeckers van ſulcken hooge en grooten waarde, en kraght gehoude wort, als onder de Rooms geſinde het beſluydt des Paus en allen Cardinalen: dat ſy der halven haer maer ſoude ſtil houden, indien 't maer mogelijck was: alſoo 't met haer ſoo veel was, als of ſy met haer hooft door een muer wilde loopen: als in haer Vriende iets van haer lieden voornemens of beſluyten willde veranderen; al is het, dat ſy lieden het met reden nogh Schriftuer niet konnen bewiiſen: als ſy lieden maer in haer ſelven een gevoel daer van hebben, ſoo gaen ſy lieden maer voort op haer lieden gevoel, en met dier gelijcke reede meer.

Oock ſoo recommandeerde ick haar wel errenſtigh; om op haer doen wel te willen letten: alſoo 't een ſeer groote en ſorgelijcke; ja gevaerlycke Saeck was: te ſeggen dat den heere ons gebiet, of bevoolen heeft, dit of dat te doen; alſoo dien liſtigen Satan ſigh kan vert'hoonen als een Engel des lighs, en de menſche veel ſoeckt wys te maecken om ons te verſtricken en t'verleyden.

Als oock dat ſy C. R. *dogh moght goede ſorge draagen voor 't geene dat haer moght vorderlijck en niet ſchaadelijck ſijn tot haer ewige behoudenis en ſaligheit: alles doende als in 't geſighte Godts, door dien haer doen ſoo aenſtootelijck was, 't geen ſy oock wel wilde bekennen dat ſulcks waer was.*

Sy: C. R. *voeghde daer oock by, en ſyde, dat ſy het my in liefde af nam, en dat ſy haer in de gebede tot Godt ſoude keeren, en deſe ſaecke die ick haer voor hielt: wilde ſy naukeurigh onder ſoecken: en indien ſy met een goede* Conſcientie *uyt de vergadering en van haer Vriende konde blijven, ſoo wilde ſy ſulcks doen; maer indien ſulcks niet konde ſijn, ſoo en ſoude ſy geen menſche ontſien, hy ſy oock wie hy ſy, want de vreede Godts, en van haer* Conſicentie *of gewiſſe, was haer meerder waert, als allen gunſt en liefde aller* Creatueren; *wel weetende dat ſy gode van alles rekenſchap ſoude moeten doen; en ſy is oock, voor ſoo veel allen omſtaenders die by haer in haer ſieckte, en af ſcheyde uyt deſe weerelt ſijn geweeſt: hebben niet anders konnen ſien, als dat ſy* C. R. *met een geruſt gemoet, en een vroolijcke hoope haerder ſaligheyt 't geen ſy met waerde oock te kennen gaf, van hier is geſchijden.*

Maer hoe haer Broeders de Quakers met haar gehandelt hebben is by dit klein werk een weinig te ſien; dat in een ſamen ſpraeck geſtelt is, waer toe ick den onpartydige leeſer wyſe.

En wat aengaet, die laſterlijke ſchelt woorden die haer na gegeven worden, dat ſy ſoude geſydt of geſprooken hebben, daer van ſoude al veel te ſeggen ſijn, als die naukeurig ſoude onderſoght worden, daar in ik my nu nogh niet ſal in laaten: maar die voor by gaan; tot nader gelegendtheidt als my dunckt dat de noot ſulks zal vyſſchen.

Een vriendelijke Samen-ſpraek,

tuſſchen een

H U Y S M A N

En een hedendaagſe

Q U A A K E R.

Huys man: WEl *Vriendt*, Ick onlanghs na u vergaderingh gaande, ſagh ick een Vrou genaamt *Criſtijne Righars*, of anders *Stijntje Haaſen*: die op de ſtoep uwer vergaderingh ſat: de welcke my ſijde dat ſy: gelijkk Ick oock ſagh, wiert buyten gehouden: 't geen my en veel andere menſchen ſeer vreemt doght te ſijn; maar als ymant de ſaack niet grondigh bekent *is*, ſoo weet men niet wat men daar van ſal oordeelen: maar ik hebbe daar veel van gehoort, aengaande U L. verſchil met deſe Vrou: daarom ben ik ſeer genege met u daar van wat breeder te ſpreecken: om dat het my toe ſchijnt, een ſaack van groote gewight te ſijn: om ymant met gewelt buyten een vergader Plaatſt te houden, daar men onder ſorteert en een lit onder is; ſoo verſoecke ik derhalven, aen u ſeer vriendelijck, dat gy my dogh klaar bewijs en goede openingh van dit U L. doen gelieft te geeven: alſoo ik u aen ſie voor een van de voor naamſte onder de ſoo genaamde Quaakers; alſoo de ſaacke u niet onbekent ſal ſijn, verhoopende u hier in gewilligh te ſullen vinden.

Quaaker: Seer gaaren mijn vrient: ik ben ſeer gewilligh u van alles goede openigh te geven, alſoo het waer is dat gy geſeght hebt, dat ik niet een van de minſte onder haar ben: want ik een Perſoon ben die mede op de hooge banck ſidt: daar onſe voornamſte alleen ſitten; Oock ſoo woone ik de Privatie of Particuliere vergaderinge oock altijt by;

soo dat my niets van de geheele saack onbekent is: maar hebbe van alles goede en nette kennis; ik sal u dan traghten de saack soo kort, dogh bondigh te verhaalen als my mogelijck sal sijn. 'T is dan sulcks aengaande dese Vrou: dat sy in onse vergaderingh dingen doet: die wy voor quaat houde, en veroordelen en al een lange wijl veroordeelt hebbe, daer en boven sijn wy nogh soo lanckmoedigh en verdraaghsaam geweest, dat wy soo langh gewaght hebben tot dat onse waerde en lieve vrienden uyt Engelant tot ons gekoomen waaren, en wy aen haar de saack verhaalt hebbende aengaande dese Vrou, soo hebben sy ons terstondt in ons voorige oordeel versterckt, dat wy over haar geleght hadden: waar op onse voornaamste vriendt: Joris Focks, haar by hem heeft ontbooden, en haar van verschijde dinge heeft beschuldight, daar van wy hem geinformeert of onder weesen hadde, hoe het met de saacke was, tussen ons en haar; te weeten *Cristijne Righars*: En *Joris Focks* haar vraagende waarom sy van haar Man was; en dat geen Redelijcke Vrou sulcks dede, en oock van 't beven en brullen dat sy in de vergaderingh gedaan hadde: maar sy sprack daar tegen: en sy woude haar sijn oordeel niet onder werpen: en dat tegen onse Ouste en alder waarste vriendt: de welcke sulcken hooge gaaven en dieppe kennis heeft: daar van gy u sult verwonderen als ik u die hier na sal verhaalen. Nu na eenige dagen was het jaarlijckse vergaderingh soo als wy die noemen: soo was dese Vrou *C. R.* oock inde vergaderingh op die selve tijt gekomen, en sy maackte sulck gebrul inde vergaderplaas, dat al dieder waaren het konde hooren: waar op onse lieve en seer wijse vriendt *Joris Focks* in 't openbaar tot haar sijde en vroegh, wat is dit voor een vreemt geest, wy kennen die niet, wat vreemt geluyt is dit, hy sijde wy kennen dit niet: dat is togh soo maar geseyt, want hy konde het seer wel: gy moedt dit soo nau niet neemen *Huysman*, anders soude het lijcken dat sijn woorden niet net overeen quaamen: waar toe hy al ten wyse man is: want hy hadt met sijn neus geroocken dat de 't Draack in de vergaderingh was; en doen hy sagh en hoorde dat *C. R.* sulck een geluyt maackten, wist hy sekerlijck dat de Draack in haar was; van welcken saack hy met haar selfs een lange rede heeft gehadt: die ik u mogelijck indien 't de tijt toe laat denck te verhaalen. Nu dit is een last op onse waarheit, en een laston op de naam onses Godts: diens tegen woordigheyt altijt in onse vergaderingh is: 't geen onse en anderen vergaderingh doet verschillen: en soude wy dan daar soo een Vrou sien sitten, die sulck een laster op ons

in

is brengende: wat dunckje nu *Huysman*, hebben wy niet tien-dubbelde Reeden, en de Reghtvaardighste oorsaack die men soude konnen hebben: om haar met gewelt buyten onsen vergaderingh te houden: dewijl sulcks net soo gegaan is.

Huysman: *Wel vrient*, gy geeft stoffe om veel daar op te antwoorden: maar ik sal u maar een wijnigh daar van voorstellen voor eerst dan, aangaande u vriendt *Joris Focks* dat hy haar heeft beschuldight, waarom sy van haar man gegaan was: daar van heb ik oock verstaan buyten het geen gy my nu verhaalt hebt: maar soo het soo gegaan is als my verhaalt is: soo soude de saack met u vrient *Joris Focks*, soo wel niet sijn als het wel schijnt, en dat voor een man gelijck hy sijn wil, en gy u inbeelt dat hy is: ik sal 't u eens verhaelen soo als het my is voor gekoomen: hy vraaghde haar dan waarom sy van haar man gegaan was: sy antwoorde hem en sijde: ik ben van my man niet gegaen maar hy is van mijn gegaen, gy weet de saacke niet Reght: anders gelove ik sout gy soo niet oordeelen: *Joris Focks* sijde ik weet de saacke wel, gy hebt u niet gedragen als u behoorde, gy hebt de waarhijt gelastert, en niet gewandelt als u betaamt: gy mocht by hem gebleven hebben en hadt dat quaat dat in hem was met goet overwonnen; hier in is een groot misslagh van u vriendt *Joris Focks*, dat hy tot haar sijde dat hy het wel wiste: ten waar seg ik, dat hy 't oock hadt konnen Ruycken gelijck dat, dat de draack de duyvel de oude slangh in haar was: want komende uyt Engelant, en hier in Amsterdam in 7 Jaaren niet geweest sijnde: hoe konde hy dat weten, hy konde wel weten wat gy lieden hem verhaalt of voor gepraat hadde: maar dat konde hy niet seecker weeten maar hy konde het wel geloven: maar geloven is geen seecker weten: is dat nu welgedaan voor een man die voor geeft soo wijs te sijn: die dit durft seggen dat hy met sijn neus kon ruycken dat de draack in de Vrou was, en sijn bewijs daar van is hem af gevordert, in de tegenwoordigheyt wel van 10 mensche die het aenhoorde, doen hy het souden bewijsen dat de draack in dese Vrou was, te weeten in *Cristijne Righars*: en sijn bewijs daar van was dit, en luyt als volght: hy sijde, ik in de vergaderingh komende: sijde hy, soo roock ik dat de draack in de vergaderingh was, en ik hoorde datter eenigh geluyt of gebrom was; soo daghte ik, datter eenigh volck voor de deur der vergaderingh was: die tegens de wil der deur waghter wilde in dringen: dit waaren mijn gedagten; maar seer kort daar na: Soo sagh

ik

ik dat *Christijne Righars* sat te beeven, en dat sy dat geluyt gemaackt hadt 't geen ik meende als voor verhaalt is dat het voor de deur geweest hadt: doen wiste ik seecker dat de Draack in haer was. Ten tweeden, is 't my meer gebeurt van luyde in Engelandt, die meeden soo dede als dese Vrou, en die ik oock geseyt heb, als ick nu van dese Vrou doe; en die luyde hebben oock allen een sleght eynde gehadt: wat dunkt u mijn Vriendt, is dit een bewijs van soo een gewigtige en groote saack, om daar door soo stoutelijck te durven oordeelen, dat die Vrouw de Draack in had.

Om dan weder tot ons propoost te keeren, waar van ik een weinigh ben afgeweecken, 't geen van my wel in te schicken is, dewijl ik een *Huysman* ben die niet gewoon is veel te Redeneren. Dese Vrou dan is niet van haar Man gegaan, maar haar Man is van haar gegaen; dit weet ik seeckerlijck, en daar van sijn verschijde getuygen: want se soude verhuysen, door dien haar luyde de huer te swaar was, en haar Man een huys gehuert hebbende buyten haar weeten, welck huys leedigh stondt: Soo heeft haar Man voor de gewoonelijcke verhuyst tijt tot haar geseyt, laat ons ons goedt deelen: neemt het uwe en ik sal het mijne neemen, ik gedenk te verhuysen, en met meer diergelijcke woorden als wel te dencken is, heeft hy sijn gedeelt goedt in een schuyt geset, en is soo van haar gescheyden, en heeft haar in 't huys gelaaten. De tijt seer kort zijnde, dat sy uyt het huys most vertrecken: en niet weetende waar sy heen soude: Maar de buer Vrou die onder in de kelder woonde, medelyden met haar hebbende, liet haar toe, haar bedt op de vloer te sprijden, alsoo die Vrou geen beter gelegentheyt en hadde om haar te herbergen; en een ander Vriendt sulcks verstaande, dat sy op de vloer most leggen, en dat sy geen wooningh en hadt, nogh en wiste waer sy heen soude, versoght hy dat sy eenige naghten in sijn huys soude koomen logeren, dewijl hy een beter gelegentheyt hadt, als hy gehoort hadt dat die buer Vrou hadt, tot'er tijt toe dat sy iets moght gehuert hebben, en heeft alsoo om gesogt, tot dat sy een kamertie heeft gevonden en gehuert, alhoewel haar Man voor 't verhuysen haar menighmaal heeft geseydt, dat hy niet langer met haar wilde huyshouden, nogh by haar woonen, en oock een spesiael Vriendt van haar Man, die heeft dagelijcks met weeten, en in tegenwoordigheyt van

haar

haar Man, dese Vrou soecken af te schricken, als om dies te minder te resolveren, op die Conditie die haar Man haar voor stelde; die sy oock stiptelijck soude moeten na koomen, indien sy by hem soude mogen blijven; welcke Conditie voor haar niet aennemelijck waaren, dien ik om rede wille, u liever nogh niet wil verhaalen, alsoo 't saaken sijn die buiten groote nootsaackelijkheit, beter gesweegen sijn als ge-seght.

Oock soo sagh en ondervondt zy dagelijcks dat haar Mans harte tegens haar seer op geset was ten quaade, door misverstandt, alsoo door seecker voorval, hy groot ongenoege op haar geset hadt, aan welken dat hy seide dat sy schuldigh en de oorsaack des selven was, alhoewel sy haar onschuldt met 3 a 4 geloofwaardige Mannen, klaarlijk konde bewijsen: dat zy t'enemael onschuldigh was. Ook soo weete wy seekerlijck, dat 2 Mannen getragt hebben om een middel uyt te vinden, om haar liede saamen te bevredigen, maar 't was te vergeefs, en haar Man bleef met groot ongenoegen op haar Continueren, en aghte de saack als onversoenelijck.

Wat dunckt u mijn vriendt: en noghtans blijve U L. vrienden Continueren haar smadelijck toe te spreecken, seggende, wat doet gy hier, gaadt na u man.

Oock weete ik seeckerlijck, dat doen haar Man absolut haar te kennen gaf: dat hy by haar niet langer wilde woonen; dat sy doen by U L. vriend is geweest, en heeft het u vriend *Pieter Hendriksz* geopenbaart: hem vraagende wat hem doghte; wat sy best doen soude, waar op hy haar Antwoorde: dat hy daer meede niet wilde te doen hebben: nogh sigh daar meede niet bemoeyen wilde: met welcken Antwoort sy soo most heene gaan. Wat dunck u Vriend, is dit gedaan als U L. behoorde? behoorde U L. Vriend haar soo wegh geweesen te hebben, en nu te seggen, wat doet gy hier, gaat na u Man: sijn dit die wjise Mannen, die haar selven durven beroemen, dat sy sijn als boomen die geplant sijn aan varse waater beecke, van welcken niet een droogh blat valt besijde en vrughten geeven op haar reghte tyt. Moghten sy niet liever swijgen door dien sy in 't minste het in dese, en in 't geene ik u nogh meer denk te verhaalen niet laaten blijcken, dat sulcks waar is, insonderheyt als men ymant soo soekt verdaght te maaken en smaadelijck te beyegenen, waer in sy dogh onweetende van de saacke sijn; door dien gelijck ik u dadelijck syde, haar met die saack in 't

minst niet wilde bemoeyen: 't geen sy dogh billik hadden behooren te doen; en onder soecken hoe't met de saack gelegen was: om te sien offer geen middel uyt te vinde was, om haar saamen te bevreedigen; en dan gesien hebbende, dat het aen de Vrou manqueerde, en dat sy haar niet hadt willen laaten raade om by haar Man te blijven, dan hadden sy reght om tot haar te seggen gaat na u Man. Maar nu sy sulcks niet hebben willen doen; soo dunckt mijn het seer onredelijck, ik laat staan Christelijk te sijn, dat sy de Vrou in 't openbaar op de straat smadelijck toe werpen, en seggen, wat doet gy hier, gy soudt na u Man gaan: al is het, dat het in 't minste in de rede niet te pas komt. Veel meer was hier op nogh te seggen; maar ik sal u noch wat Antwoorden op de andere saack, die gy my verhaalt hebt: te weeten van die hooge gaaven van u Vriendt *Joris Focks*, maar die scheinen te zijn; voor my, meer sotheit als wijsheit, door dien gy my verhaalt dat hy met sijn neus als oock volgens sijn eigen seggen, heeft konnen ruicken, dat de draack de Duivel de Serpent in dese Vrou was, te weeten in *Cristyne Righars*, van welcke dingen ik nooyt gehoort, nogh in de gansche Heylige Chriftuer gelesen hebbe, dat ooyt eenigh Profeet, of Apostel: ja Christus Jesus selfs, dat sy met haar neus geroocken hebben, dat de Draack of de duivel in ymant was, alhoe wel klaar is, dat sy veel onrijne geeste hebben uitgeworpen; maar nooit getuigen dat sy die met haar neus geroocken hadden. Oock is het schrickelijck, van ymant soo lightveerdigh te oordeelen dat de Draack de Serpent in dese Vrou is, om dat sy in U.L. vergaderingh sit te schudden en te beeven, en somtijs eenigh gebrul of gebrom door haar mont laat gaan, om haar soo te oordeeelen, welck oordeel godt alleen toe komt, is dit de Man, die gy liede houdt te sijn als een Apostel, die U.L. brenght tot sulcke, onkristelijcke oordeelen als dese sijn; daar soo duijdelijck van Christus gerekomandeert is; daar hy seght, en oordeelt niet ende gy sult niet verdoemt worden: welck verbodt van niet te oordeelen, seeckerlijck sulcken sijn als desen een is; en dat seer te verwonderen is, dat dit doen van dese Vrou, soo swaar wort genomen, de wijl dat my van U.L. eyge Vriende bericht is, dat sy 't in Engelant onder haar Vriende seer veel gehoort hebben, datter sulck gebrom in de vergaderinge is, ja als ofter een orgel gingh, ja men heeft reede het selven te geloven door dien ik het in een klijne maate in U.L. vergaderingh oock gehoort heb, als daar Engelse Vriende zijn.

En

En wat aengaat haar beven, daar van hebt gy lieden de naam immers van gekreegen, van Quaakers; want Quaaker is in 't Engels te seggen Bevers, door dien U L. eerste op komers soo gebeeft hebben, waar van U L. Paus *Joris Focks*, een van de eerste bevers is, dit is my van u eyge Vriende verhaalt, soo dat my dunckt, dat met reght op U L. en in sonderheit op hem past het gene Paulus seght: Rom. 2. vers 1. 2. 3. dat aldus luyt: daarom en syt gy niet te verontschuldigen, ô mensche wie gy sijt; die anderen oordeelt, want daar in gy eenen anderen oordeelt veroordeelt gy u selven, want gy die andere oordeelt doet de selve dingen, ende wy weten dat het oordeel Godts na waarheit is over de gene die sulcke dingen doen. Ende denckt gy dit, ô mensche, die oordeelt de geen die sulcke dingen doen ende selve doet, dat ghy het oordeel Godts sult ontvliden. Wat dunckt u mijn Vriendt, past dit niet waarlijck op U L. Paus, *Joris Focks*, ik noeme hem niet U L. Paus spotsgewijse, maar om dat ik met mijn oogen gesien, en met mijn ooren gehoort hebbe, dat gylieden hem houdt, voor een Man die niet kan missen, en geen vermaning van voorsigtigheit aen hem mag gedaan worden, ja diet hem doet die wort een valse geest genoemt, en so de gene, die onder U L. sorteren, hem daar voor niet willen houden, die vervallen in hande van U L. inquisiteurs, die haar dan aentijkenen, dat sy een boose en verkeerde geest hebben, en tegen standers sijn van de waarheit en de name Godts: en van 't light dat in haar eyge harte schijnt gelijck daar tegen woordigh verschijde exempelen van sijn die ik u soude konnen met namen noemen, die soo in U L. inquisitie-boeck, aengetekent sijn, en nog eenige die der staan om soo aangetekent te worden, ten sy dat sy de onfijlbaarheit van, U L. Vriendt *Joris Focks* aenneemen en gelooven, maar indien niet, soo sijt men, gy hebt de geest van *Jacob Telnar* in: en tot andere, gy hebt de geest van *Styntie* in u, van welcken *Styntje* U L. seght, dat sy de geest des Draacks en des Duyvels en des Serpents in heeft, en dat om dat U L. Vriendt *Adriaen Gerritsz.* wil hebben, dat men de saack eerst reght sal onder soecken eer dat men met sulcke gevaarlijcke oordeelen, en vonnissen voort gaadt, en dat men op het oordeel van *Joris Focks* gedaan, geen ja en Amen op moet seggen, sonder in sigh selven en buyten sigh selven, siende op de heilige Schriftuer, ten hooghste wel en klaar moste sijn voldaen, en dat oock te konnen toonen, dat U L. doen reght is, waar toe U L. Vriendt *Adriaen Gerritsz.* U L. veel maalen heeft geraaden,

en voor oogen gehouden het groot gevaar dat daar in was: en hoe het hem beswaarde dat hy sagh, en hoorde, dat sy dese Vrou *Cristyne Righars* soo wilde veroordeelen, en dat hy sigh met haer in dese saecken niet konde Vereenigen, te meer; om dat hy in verschijde voorvallen sagh, dat UL. Vriende met haar niet en handelde, volgens een Christens pligt, maar het tegendeel aan haar quaamen te oeffenen, waar door hy gedrongen wiert, om haar namelijck UL. Vrienden aen te wijsen en te vertoonen, haar sleghte, ja gruwelijcke raat slaagen, die sy over dese Vrou hielden, in welke hy sig verklaarde geen eenigheit met UL. Vrienden te hebben, maar haar ernstiglijck en duijdelijck vermaanende niet te voorbarigh te sijn, maar dat sy lieden soo een saack diepper behoorde in te sien, alsoo het een seer swaare saack was, gelijck het oock warelijck is, en niet soo light vaardigh daar in behoorde te sijn, als gedaan wiert; oock heeft hy een proef van UL. Vriende *Joris Focks* en *Jan Claus* gehadt, in welcken hy UL. superstitieusheit nogh meer bevondt als te vooren, door dien hy eens aen *Joris Focks* versoght dat hy dogh wat versightigh moght sijn, en geven een ander nevens hem plaas, om te mogen spreecken, alsoo hy sagh dat *Joris Focks*, daar gebreckelijck in was, daer hy oock verscheide getuigen van heeft dat het waar is. Niet te min, wiert hy hier door oock geoordeelt, dat hy en valsche geest in hadt: waar uit dit voort quam, en om sulcke en dier gelijcke dingen houden U L. Vriende hem nu voor een Man van een verduystert Verstant, en een tegenstrever der soo genaemde waarheit, waar in nu oock UL. Vriendin, *Mijntje Hendricks*, vervallen is na UL. oordeel: om dat sy een Vrous Persoon sijnde, en niet op UL. veertien daaghse en Maandelijck vergadering en magh koomen, soo heeft sy haar gevoelen van UL. doen aengaende *C. R.* met een Brief aan UL. laaten weeten, en die oock in de Publicke vergaderingh heeft laaten leesen: die aldus luyt:

Dit is in gehoorsaamheyt van mijn Schepper, en in liefde tot my Vrienden; gy die met een Heemelse roepingen van Godt geroepen sijt: dat is, dat gy mooght sien hoe gy u beroepinge beantwoort: &c. dat is als volght.

Hoort gy Hemelen, en merckt op gy aerde wat tot uwen vreede dient, hoort het woort des Heere dat in U L. harten spreeckt, op dat uwe siele moogen leven: hy roept in 't verborgen: laat hem in, laat Jesum in u harten alleen Regeren, door hem sijn wy dat wy sijn, (daarom)

en

en laat niet iets van U L. styve wil staande blyven, waar door het werck des Heere kan verhindert worden: want Christus en Beelial konnen niet te Saamen in een harte woonen: Want wat gemeenschap heeft het light, met de Duysternis: *vreest hem die van den Hemel spreeckt: vertoevende sal hy (dogh) komen:* Vreeselijck is het te vallen in de handen des levendigen Godts. *Gedenckt op die dienst kneghten die haar mede dienst kneghten tegen te slaan: wat was haar Sentensie van Christus Jesus; aenschoudt dit (of) meent gy lieden te ontkomen als gy in de selfde weegen wandelt, om dat gy met uwen monde belydt het Lam te volgen waar het (oock) heene gaat? O Vriende weest op u hoede,* Godt laat hem niet bespotten: *want een Eydelen roem van belydenis sal niet baten, de dagh is gekomen, ende Son is op gegaan (want) uwen Vygebladeren van belydenisse sal verstuyven, en uwe schande en naacktheyt sal gesien worden; (want) allen Ranken die geen goede vreughten draegen sullen uyt geroeyt worden:* Want de Heere is getrou, en hem komt de Wraacke, hy sal 't vergelde sonder aansien der Persoonen; *daarom dat derhalven hem niemant bedriegen laat: (daarom) weest op u hoeden, en waeckt in het heilige light, dat Goddelijcke prencipium, of beginsel dat in U L. harten schijndt, dat sal U L. allen ongeregtigheyt en hart hartigheyt en hoogheyt en veroordelingh uwes naasten sonder bevel van den Heere te hebben, (dit) allen te saamen laaten sien: wat Antwoort kendt gy van dit u doen geeven tot teedere mensche? dat gy oordeelt het geene dat gy niet en kent: syt niet de schrift* Soo gy u broeder oordeel, soo sijt gy niet daaders der wet geworden, maer reghters der wet? *O hoe verre sijn de sodanige uit de heilige plaatssen geweecken, en hoe verre van de nederige en saghtmoedigen geest Christus Jesus: ik seggen tot de soodanige, die stoutelyck haar Even mens durven oordeelen: die met haer Even dierbaere geloof ontfangen, en door Kruys en leyden en verdruckinge om Christus willen door gegaen is, door veele tribulasie getrouwelijck door gestaan en verdraagen heeft. Dese Persoon (te weeten* Cristijne Righars) *is door U L. geoordeelt, geen reede, uyt gedruckt hebbende anders, als dat eenige werckinge aen haer; te weeten* Cristijne Righars *gesien en gehoort worden, die onbekent voor sommige sijn: waar over sy veroordeelt is, sonder haer eerst te verhooren voor de gemeente, na de order des Euangeliums, volgens de Schriftuer: daerom merckt mijn vrienden: en behoorde U L. arrebeyt (niet te sijn) dat gy aen u Even mens bewyst, niet een arrebeyt der Liefde te weesen tot behoudinge van het schepsel, aen siel en lighaem*

en behoorde gy niet een Goedt voor beelt in u leeven en wandel te weesen, in allen nederigheyt en in lijdtsaemhey, over een koomende met de natuer des Lams? inder daet en waarheyt, om alsoo de swacken op te neemen, en dat sou van een goede reuck sijn tot tedere Conscientien, in wiens harte de liefde Godts geplaatst is, maer nu syt gy verworpelijck voor sodanigen, in wiens harte Godt sijn wercking heeft, want Godt is liefde, (want) Christus is niet gekomen dat hy het schepsel verderven, maer behouden sou; daerom mijn Vrienden besiet U L. eygen werck, of het over een komt met Christus Jesus, gy die sonder te verhooen oordeelt: en niet alleen dit, maer daer en boven (haer) buyten de vergadering met groot gewelt sodanig sijt komen te houden; waer door gy U L. tirany so bewesen hebt dat het aen allen kanten uytberst dat gy lieden niet inde Voedtstappen Christus Jesus wandelt, die tot behoudinge van 't menschelijcke geslagh byde na siel en Lighaem hem selven voor ons allen heeft overgeven, om onse sonden wille, hem segh ik, onderdanigh en onder worpen dien smaadelijcken Doot des Cruysses geleden heeft, en heeft ons een voorbeelt der liefde en gehoorsaamheyt geweest, om dat wy die in hem gelooven soude (oock) in sijn Voedtstappen souden wandelen, en met hem deelaghtigh soude zijn in 't lyden, op dat wy oock met hem (soude) verblijden, soo wy tot den eynde toe getrou bevonden worden: en weet gy niet dat den Heere aen de Man des gewelts en bedroghs een grouwel heeft; hoe durst gy dan gewelt en Heerschappy over het Erfdeel Godts voeren daar Christus sijn dierbare Bloedt voor vergooten heeft, en die hem nogh daer en booven in leyden en verdruckinge sijn na gevolgt, en om Christus wille tot een roof voor de weerelt gesinde mensche geworden, sy bewijsen met haare wercken haer liefde tot Godt: &c.

O Vriende overweeght dese dinge, in de vreese des Heere, sonder voor oordeel en met onpartydige harten, en set U L. (eens) in de plaats van uwe wederparty, en siet of gy aen haer gedaan hebt als gy geere wilde gedaen weesen, indien gy inde selfde gelegentheyt waart, dat als u de mensche wilde bepaalen hoe en op wat voor een manier dat gy uwen Godt soude dienen, tegen uwe kennisse die gy van Godt ontfangen hebt, waar van gy reeckenschap tot Godt sult moeten geeven; des gelijcke moedt oock sy: te weeten Cristijne Righars doen naar haar kennis die sy van Godt ontfangen heeft.

Waar heeft sy ooyt te weeten C. R. ymant gedarst, dat sy even soo of op sulcken manier als sy doet, gehouden soude weesen te doen, brenght dit (eens) inde weegh schaalen voor dien alsiende Reeghter die daar reght son-

sonder aen sien des Persoons : en Vrienden, aen wiens kant gy de schult vindt, en verschoont die niet: indien uwen oogen geopent worden: waer toe ik arbeyde in gehoorsaemheyt tot den Heere en in liefde tot U L. onsterfelijcke sielen: (op) dat gy gevoelig mochte worden en (u) dan niet verschoonen moght, maer vryelijck mooght overgeven by de wortel en tack: tot het oordeel, op dat wy met een herte, en een ziel den Heere mogen hooren, en den steen des aenstoots moghte wegh genomen worden: dat is de begeerten van mijn onsterffelijke siele (op) dat rust en vreede in onse vergaderingh moghte wesen, op dat den Heere een behaagen aen ons mogten hebben, om sijn segen over ons uyt te gieten. O Vrienden het sal U L. swaar vallen indien gy moedt willens van ons een Roof maeckt: en onse Vergaderingh in onrust brengt; en soo gy uwe eere soeckt boven de eere Godts, het sal U L. niet gelucken, uwen roem sal dogh eydel worden en verstuyven, waar op gy U. L. betrouwen geset hebt tegen de verschyningh Godts in U L. harten 't sal (U L.) niet baaten inde dagh des Heeren, dit is mijn begeerten: dat (dit) mijn geschrift op de vollen vergaderingh magh geleesen worden (dit is) uyt opreghte liefde: door mijn, Mijntje Hendricks: Den 23. den 9. Maant. 1684.

En aengaande, dat gy seght dat hy een last brenght op de waarheit: soo vrage ik u: wat dat is, dat gy de waarheit noemt, gelieft my dat dogh eens te seggen, op dat ik u reght verstaan magh, wat gy daar mede meent met u waarheit.

Quaaker. Wel Huisman, hoe weet sy dogh soo veel van onse voor vallende saacken, ik ben over u Antwoort seer verwondert, hoe gy van onse dingen soo nette wetenschap of kennis hebt; de wijl wy allen onse verschillen die onder ons ontstaan, soo sekreet houden als doennelijck is, want wy soeken altijt soo veel als wy konnen, de naam te hebben dat wy onder ons sijn, als een harte, en een siele; al is het, dat het juist so net inderdaat niet en is, 't is dog van een goede naam by de luide, en om dat wy 't oock liefts soo hadde, dat wy cenigh waaren. Nu wat aan gaat, wat onse waarheit is; daar van sal ik u de kragtighste reeden van geeven die wy hebben, waar meede gy u sult moeten laaten vergenoegen, maar ik sal het dogh kort maacken, de wijl dat het onse gewoonte is, als wy luiden voor bebben, die ons gelijck gy doet, tegen spreecken; dat wy dan onse meenigh, of ons gevoelen seggen, en dan eindigen, in sonderheit, als het aan komt op de oordeelen onses geestes, en onses lights: en dat het streit tegen het

gemeene gebruick en de heilige Schristuer, dat kan oock ider een soo niet verstaan nogh begrijpen, de wijl sy na ons light niet en wandelen, bestaande in een gevoel in ons selven, wat aan gaat dat wy seggen, dat dese Vrou, een last brenght op de waarheit, dat sal ik u oock thoonen dat het waar is: voor eerst, om dat wy luiden sijn, die volkomentlijck door de ingeevingh des geestes Jesu Christo, geleit, bestiert en geregeert worden, door welcken alles moet gedaan worden dat men doet, want anders is het voor Godt onbehaagelijck, als het door die beweegingh niet voort komt, want onse gemeente is soo bestaande in de kraght des geestes Jesu Christo: door welcken dan oock komt te vloeijen het geene dat wy doen of laten: als by exempel, dat wy niet verstaan dese Vrou in de vergaaderingh te laaten, maar buiten te houden, als oock het begraaven der doode, gelijck in dese Stadt Amsterdam, gemeenlijck gedaan wort, 't geene immers maar een supperstitie is, om dat men juist een swart kleet op de kist moet leggen, moghte wy een kleet over de kist leggen, van wat koluer soo als wy wilde, en niet gebonde sijn aan een swart, soo soude wy mogelijck wel konnen resolveeren, maar nu is het maar supperstietie, en soo dergelijcke dinge meer, die niet voort komen uit de waare geest Christo.

Nu al is het dat wy dit niet konnen bewijsen met de heilige Schrifuur, soo hebben wy dogh egter in ons een getuigenis, door onse geest dat wy in dese saacken weldoen, ja volkomen daar in reght hebben, want soo als wy doen, dat is regt gedaan, na waarheit des geestes en allen die soo doen als wy doen, is regt en wel, en dat houden wy te sijn na waarheit, maar anders niet, en soo veel de anderen daar van af sijn, 't sy veel of wijnigh, soo veel ontbreeckt haar, van de reghte waarheit, wat dunckt u *Huysman*, is dit niet voor luiden die onpartijdigh sijn, een sonne klaar bewijs, waar in gy aen allen sigh meede behoorde te vergenoegen, om de saack tot ons te laaten.

Huysman: *Wel Vriendt*: ik verwonder my niet wijnigh, over dit u sonne klaar bewijs, het magh voor u Broederties genoeg en klaar sijn, maar hoe klaar het voor my is, sal ik u seggen, voor eerst dan, sal ick u Antwoorden op u eerste reeden daar gy seght, dat gy lieden u reede soo kort eindight, in sonderheit als het aan komt op de oordelen uwes geestes, en uwes lights, in sonderheit als het streit tegen het gemeen gebruyck en de heilige schristuer en dat ider een soo niet begrijpen kan, door dien sy na U L. light niet en wandelen, het geene

bestaat

bestaat in een gevoel in u selven, daar van te hebben, het geene U L. light daar van getuygt, dat dese dinghen soo by U L. geoeffent worden, heb ik door het selven te sien en te hooren bevonden, soo dat ik welweet, dat gy dit niet en liege, maar waarheit spreeckt: waar van ook veel getuygen sijn buyten my, die 't gesien hebben, dat gy *C. R.* hebt met gewelt buyten U L. vergadering hebt gehouden: tot welcke eynde men oock altijt 2 a 3 deurwaerders aen de deur sagh staan. En wat aengaat de maniere uwer begraafenisse, is oock wel bekent, waar van wel duysent getuygen sijn: dat gy oock segt, dat als gy-lieden u gevoelen geseght hebt, en dan daer mede wilt eindigen, dunckende dat een ander sigh daer mede behoorde te laaten vergenoegen, en sigh dan behoorde stil te houden, sonder U L. meer af te vorderen, als gylieden niet meer gelieft te seggen: dit is oock geen leugen, maar waarheit, van welcke oock seer veel getuygen sijn.

Te weeten: dat een seecker Vriendt, genaemt *Joghem Gerritsz.* in U L. vergaaderingh koomende, versoght dat U L. Vriende hem dogh eens soude gelieven reeden te geven, uyt wat kraght van geest dat sy dese Vrou [te weten *Cristyne Riggars*] met sulcken gewelt buyten hield: en dat hy oordeelde dat een Christen geen vryheit en hadt, sulcks te moogen doen; en in sonderheit die geene, die de hooghste belijdenis van de weerreloosheit doen: en soo der gelijcke dingen meer, die hy U L. in de openbare vergaderingh voorstelde; waer op u Vrient *Jan Claus* hem antwoorde, dogh seer kort met dese woorde: ik en ook de anderen Vrienden hebben een gewigte van den Heere op onse harten gevoeldt, aengaende dese Vrou, om haar buiten onse vergaderingh te houden: alsoo dese Vrou een ergenis is voor de buiten luiden, denkende dat wy gemeenschap met die Vrou mogten hebben, waar door de name Godts soude komen gelastert te worden: door dese reede vinde wy goede vryheid: om haer buiten onse vergadering te houden: en doen stonden sy op en scheiden, en wilde hem niet meer antwoorden; de oorsaake was, soo als sy op dien tyt seyden: dat den eene most na de Beurs: alsoo 't hem niet waert was een schellingh daarom te verbeuren: den anderen seyde dat hy uit de stadt mosten gaen, en derhalven geen tijdt en hadde, om met hem te spreecken, waer meede sy op dien tijt soo wegh gingen: dogh *J. G.* haar seggende, dat hy gedaghte op een ander tijt weeder te komen, en sien of sy dan beter gelegentheit soude hebben, om hem op sijn vraage te

antwoorden; Ende alsoo uytgaende, seyde seecker Vrouws-persoon tot u vriend *Barent van Tongeren*, hoe dat doch soo was, dat sy *Joghem Gerritsz.* op sijn vraag niet meerder en antwoorde? Soo seyde *Barent van Tongeren* tot haar: Daar staat geschreven; en *antwoort den Sotte na sijne dwaasheyt niet, op dat gy hem niet gelyk en wort.*

Wat dunkt u, mijn vriend, was dit een vraage eenes sotte, die *Joghem Gerritsz.* ded? dat laat ik aan anderen oordeelen. Maar dien selve *Barent van Tongeren* deed, een wijl tijd geleden, een veel sotter daat, doen hy van u Vrienden en Gemeente wierd gedeputeert, of gesonden, om *Kristyne Righars* af te vragen, waar voor sy dat geluyt hield, dat sy in de Vergadering had laten hooren, of sy het hield voor genade of een oordeel Gods over haar? Waar op *Kristyne Righars* antwoorde, dat sy het hield voor genade, en niet voor oordeel. Waar op, *Barent van Tongeren* antwoorde, en seyde: Vrienden niet; maar Vrienden houden het te zijn, de verborgentheyt der boosheyt, en de diepte des Satans. Ende sijn order was, dat hy soude seggen, als *Kristine Righars* seyde, dat sy het hield voor genade, dat de Vrienden daar geen eenigheyt meede hadden; maar hy seyde als boven gesegt is, buyten sijn order.

Wat dunkt u Vriend, is dit niet veel sotter gedaan, als *Joghem Gerritsz.* deed? Past niet veel netter het volgende vers van sijn aangetrocken Schriftuur-plaats, welke is in de Spreucke Salomons Cap. 6. vers 4. Maar het volgende 6. vers past beter op hem, als het vierde op *Jochem Gerritsz.*, daar Salomon segt: *Hy snijt sich de voeten af ende drinkt gewelt, die bootschappen send door de hand van een sot.*

Nu, daar na is de meergemelde *Joghem Gerritsz.* wederom in UL. Vergadering gekomen, en wat antwoort hy doen gekregen heeft, en wat noch vorder met hem is voorgevallen, sal ik u eens voorleesen, soo als 't my is voorgekomen.

Het is gebeurt, dat (te weten *Joghem Gerritsz.*) door geruchte gehoort hebbende, dat de *Quaakers* een Vrouws-persoon, onder haar sorteerende, met gewelt buyten haar Vergader-plaats hebben gehouden, ende dat met sulken gewelt, dat de Vrouw haren arm is blaauw geneepen, ende haar kleyne vinger is velleloos geworden. Ik hier over seer verwondert zijnde, soo is 't gebeurt, dat ik een van die Quaakers, die op die selve tijd Deurwaarder had geweest, en dit gewelt meede had helpen oeffenen, aansprak, en vraagde, of hy en

sijn

ſijn conſoort ſulk een gewelt, als boven gemelt, gepleeg had ? Op 't welke hy my antwoorde, Ja. Ik vraagde of ſulks van een weereloos Chhriſten mochte geſchieden? Hy vraagde my, waarom hy ſulks niet ſoude mogen doen; waar op ick hem ſeyde, dat het ſijn plaats was, om my dat te bewijſen, uyt wat reeden of kracht van geeſt hy, een weerloos Chriſten zijnde, ſulks doen konde? van welke weereloosheyt hy en de ſijne de grooſte belijdenis doen; Waer op hy my wederom antwoorde en ſeyde, dat ik niet anders ſogt als twiſt en twiſtredenen te gebruyken: Waar op ik hem ſeyde, dat hy met een leugengeeſt beſet was, alſoo ick geheel wat anders op het oog had, als te twiſten of ydele reeden te voeren, maar dat de ~~ſaake my~~ ~~ernſt~~ was. Hy vraagde my of ick mijn deur, en de Magiſtraat haar poorten niet en ſlooten voor de quaatdoenders? Waar op ick hem wederom ſeyde, dat ſulks geen antwoort op mijn vraage was: maar hy ſoude my maar ſeggen, wat een weerloos Chriſten moſte lijden, en wat hy niet en behoefde te lijden of verdragen, en waar het lijden van een weerloos Chriſten eyndigde? Maar hy geen reeden gevende op mijn vraage, ſoo ſeyde ick tegens hem: Dewijle gy my gantſch geen vergenoegen en geeft, ſoo ſal ick my in uw Vergadering verthoonen, om te ſien of UL. ander geſelſchap (te weten de *Quaakers*) my beter vergenoeginge konnen geven.

Soo is het gebeurt, dat ik op een Woensdag gekomen ben in de Vergadering, bevindende dat het geene ik van de bovengemelde Vrou verſtaan hadde, waarheyt was; ende na dat de Vrienden (te weten de *Quaakers*) haar Vergader-dienſt voleyndt hadden, verſocht ik offe een weynig ſtilte geliefden te geven, alſoo ik wat aan de Vrienden te vragen hadde; 't geene ook geſchiede. Doen hebbe ick haar verhaalt, 't geen my met een Vriend van haar was voorgevallen: en ook hoe dat hy my voldaan had, (als boven te ſien is;) So vraagde ik de Vrienden in 't generaal, my doch te willen ſeggen, door wat reeden of kracht van geeſt ſy-lieden ſulken gewelt quamen te oeffenen, dewijl ſy-lieden een volk zijn, die de grootſte Confeſſie doen boven allen belijders van weerloosheyt ende verdraagſaamheyt.

Hierom verſogte ik haar vriendelijk, my hier op te willen antwoorden. Mijn antwoort dat ik kreeg, was dit, van eenen met name *Jan Claus*, antwoorde my en ſeyde: Dat hy en ook de andere Vrienden een gewichte van den Heere op ſijn herte over deſe Vrouw had gevoelt;

voelt; Om ſoo te doen als wy gedaan hebben, dat is, met tegenſtand haar buyten onſe Vergadering te houden, alſoo deſe Vrouw ergernis was voor de komende en gaande Buyten-luyden, die onder ons niet en ſorteeren; denkende, dat wy met haar beeven en brullen mochten gemeenſchap hebben, en in andere landen komende, ſouden mogelijk ſeggen, dat wy ſulk een volk zijn die ſoo ſchudden, beeven en brullen, gelijk ſy deeſe Vrouw hadden ſien doen; ſoo dat hier door de Name Gods komt gelaſtert te worden. Dit zijn de reeden waarom wy goede vryheid hebben en gevoelen, om haar buiten onſe Vergadering te houden.

~~*Joghem Gerritſz.*~~ dit geſegt hebbende, ſtonden ſy op om te gaan, (te weten de *Quakers*) ſoo verſogte ik, dat ſy-lieden noch een weynig geliefden te blijven en ſtilte te geven, alſo dit geen antwoort op mijn vrage, of voorſtel en was. Waar op my geantwoort wierd, dat eenige Vrienden van huis moſten gaan: en een ander dat hy op de Beurs moſte zijn; Dit kreeg ik tot antwoort op die tijd.

Daar na is het gebeurt, dat ik een van de Vrienden particulier heb geſprooken: dewelke tot my ſeyde, dat het haar gewoonte niet en was, in haar Vergadering iemand op vraagen te antwoorden, alſoo onſe Vergadering of Godsdienſt is om ſtil te ſitten, en op den Heere en ſijnen Geeſt te wachten, en dan te ſpreeken na ſijn welbehagen: En ſoo wy dan ſouden toelaaten, dat anderen in onſe Vergadering ſouden ſpreeken: en wy antwoorden, ſoo ſoude onſe ſtigtelijke Godsdienſt verweyderen. Waar op ik, *Joghem Gerritſz.* hem antwoorde, dat ik haarlieden niet en ſogt in haren Godsdienſt te hinderen; hier in bethoonende, dat ik op een ander tijd en plaats daar van wel wilde ſpreeken, mits conditie, dat u gantſche Gemeente daer ook preſent is, dewijl gy-lieden ſegt, dat het uwer aller Vrienden werk is. Deeſe Vriend ſeide dat dit goet was, en dat hy 't met ſijn andere Vrienden eens ſoude overleggen, en dat ik eens by hem om beſcheidt ſoude komen, gelijk ik ook dede, mede nemende een perſoon die daar ook een boodſchap hadde, en die ook van deſe ſaak niets onbekent was.

Na eenig diſcours dat wy hadden, ſoo vraagde ik haar, wat tijd ſy nu beraamden, om daar van meerder te ſpreeken? Sy overleiden met malkander, als ook met een Engels Vriend, die daar tegenwoordig was, dat ick den volgenden dag, zijnde Sondag, in haar open Vergadering ſoude komen, alſoo ſy qualijk, als haar Gemeente geſcheiden

was,

was, die wederom byeen ſoude konnen krijgen, en dat ik dan mijn ſaak ſoude voorſtellen.

Des andereñ daags ik daar komende, en gewagt hebbende dat ſy harenGodsdienſt voleind hadden: ſoo verſocht ik, dat de Vrienden noch wat wilde blijven, en wat ſtilte te geven, alſoo ick wat voor te ſtellen had; En ik mijn voorige vraage voorſtellende, wierd my door *Jan Roelofs* geantwoort: Dat het een ſaak was die my niet aanging, maar haar Gemeente raakten. En dit geſegt hebbende, tradt hy van de hooge bank, en al de Vrienden volgden na gelijk hy deed. Ik verſochte dat *Jan Roelofs* doch wat wagten ſoude, alſo haar Gemeente nu tegenwoordig byeen was: maar hy en wilde niet; en dwars over de banken ſtappende, gink weg; ſoo dat ik voor die tijd niets anders en kreeg.

Maar een wijl daar na, ben ik wederom gekomen; en haren Engelſche Leeraar vertrocken zijnde, bevond ik datter geen en was, die wat te ſeggen of te leeren had. Dit ſiende, heb ik de tijd met ſtil ſitten niet willen laten voorby gaan, ſoo begonde ik wat te leeſen, waar door de geeſt van *Jan Claus* datelijk is veerdig geworden, om tot my te ſeggen, dat ſulks (te weten de *Quaakers*) by haar geen gebruik en was: maar dat haar Vergadering was aangeleidt om ſtil te ſitten, en op den Heere en ſijnen Geeſt te wachten. Doch ik *Joghem Gerritſz.* met leeſen voort gaande, las haar overluyt voor Rom. Cap. 2. en 2 Timoth. Cap. 3. en eenige verſen uit 1 Petr. 3. van vers 8. tot vers 16. Dit gedaan zijnde, heb ik wederom mijn voorige vraage voorgeſtelt, en de Vrienden veele tijd gegeven, om te ſien of my niemand niets ſoude op mijn vraage antwoorden: maar niemands geeſt en was ſoo gereedt om my te antwoorden, als de geeſt van *Jan Claus* was, om my te ſeggen, dat het leezen in haar Vergadering by haar geen gebruik en was, maar op den Heere te waghten. En na veelvoudig verſoek, dat ſy my doch op mijn vraage geliefde te antwoorden, alſoo ik genegen was de weereloosheid te leeren, want ick die op ſulken manier niet en kende. Want my was noch in gedachtenis, hoe dat de Mennoniſten in de groote Son, malkander de duym tuſſchen de deur van de Predikſtoel geklemt hadden: van welke ſaak deeſe Vrienden ſwaare en felle oordeelen hebben uytgeſproken. Maar dit gaat noch veel verder: Hier doet men ſoodanig gewelt, dat men deeſe Vrouw haar arm op drie plaatſen blaauw maakt, en de vinger

het vel af ; en dat met ſulken dwaſen yver , dat men aan de knecht, die in de Zy-kamer was, roept : *Hendrik ! Hendrik ! help ! help!* Op welck geroep *Hendrik* aan quam loopen om te helpen, dat dit heiligh werck doch mocht volbracht worden ; Soo dat ick deeſe weereloosheyd beter ſoude konnen vergelijken , des Leeuws , als des Lams aart te ſijn , maar niet na het voorbeelt Jeſu Chriſto , nogh ſijn Apoſtelen ; derhalve verſoeke ik dat de Vrienden my dogh geliefde te toonen, wat een Chriſten moſt lijden, of wat hy niet en behoefde te lijden ; of waar dat het lijden begond of eyndighde; maar de Vriende my niets thoonende , ſoo verſochte ik aen de Vriende eens wel te willen overweegen, welken ergernis grooter is : te weeten , dat deſe Vrou in U L. vergaderingh ſit te ſchudden en te beven , en ſomtijts brommen of brullen, dogh ſomtyts heel ſtil ſidt. Door welk doen , dat de Vriende ſeggen , dat de buyte luyden die in de vergaderingh komen , ſoo geërgert worden : dat daar door de name Godts wort gelaſtert , of dat die ſulken ſyne Confeſſie doen, egter in haaren wandel en ommegangh de weerelt ſoo gelijckformigh ſijn: in moodeſe ſwieren, en fatſoenen van kleeren, ja die meer uytmunten als andere fraye Burgers Vrouwen : gaande met opgeſtrikte Tabberde , ſijde Sluyers om den hals , groote wyde Kaapers , daar wel twee hoofde in konnen , en ſoo voorts alles na advenant, gelijk Juffrouwen toe behooren : ja het gaadt ſoo grof dat de luyden op de ſtraat blyven ſtaan, en tegen malkander ſeggen, ſiet dat ſijn *Quaakſters* : ſijn dat *Quaakſters* zeit den ander , het moogen de Duyvel *Quaakſters* weeſen , het ſijn immers Juffrouwen en Dameſen ; den ander antwoorde en ſyde , ik weet het wel dat het *Quaakſters* zijn ; de Mans ſijn meede wel en net gekleet , als andere fraye Burgers en Koopluiden doen ; als meede haar kinderen en in hare huishoudinge , van huis en huisraat ; eten en drinken is ook gans niet van 't ſleghſte , uitgenome hare Armen , die laten ſy wel paarde-boone eeten, dieſe ſomtijts nog gebrek hebben, en water drinken door gebrek van ſcherrebier ; de welken ſy dan komen trooſten, en ſeggen dit ſijn de oordeelen Gods over u, dit moet gy uitſtaan, hier door wil u den Heer ſuiveren en reinigen , en wy en mogen, des Heere werk niet hinderen : een ander ſyde wy en konnen nogh mogen u niet helpen , ſoo langh als wy van den Heere in ons gemoet niet gedrongen en worden , om u te helpen of te geeven, ſoo dergelijke dingen meer , die ſy doen. Maar die wat vermogen

gen

gen, die houden silvere Servise na vermogen, ja het loopt soo ver, dat sy haar niet vergenoegen met een silvere Kan om uit te drincken, maar die moet nog van binnen vergult sijn, op dat de smaak van het silver niet in 't bier soude komen: sulck en diergelijke meer heeft onder haar plaats. Maar als dat lighaam doot is, dat dit alles genoten heeft, als boven verhaalt is, dan begindt men seer vreemde, en seer ongewoonde, ja by na nooit gehoorde dingen aan te righten, met dat selve lighaam, dat in 't leeven sijnde, na de grootste swier en mooden gekleet gingh: dit lighaam moet in een witte kist geleidt worden: en moet sonder kleet op de baar geset worden: en niets daar over, maar soo bloot wegh gedragen worden; waar door de buiten luiden na mijns oordeels, veel meer reede hebben, (in haar landt koomende, ja ook hier sijnde) om daar door geërgert te worden; en niet alleen de buiten luiden, maar de Inwoonders van Amsterdam en andere stede, die by duisende op de been geraken, waar door groot rumoer in de Stadt komt te ontstaan, en veele mensche tot sonden en groote uitspoorigheit gebragt worden, door die groote ongewoonten van begraven; maar dit seggen de *Quaakers* dat geen ergenis en sijn, maar een dwaasheit des mensche selfs door dien dat de luiden niet in 't light Jesu, maar in duisternissen wandelen, door welken sy ergernissen komen te nemen sonder reeden: maar het schudden en beven van dese Vrou, geeft regtvaerdige reeden tot ergernissen, maar ons doen niet, alsoo onse saaken van een geheele andere natuur sijn, als deses Vrous doen: ook soo is sy ons niet gehoorsaam, haar niet willende schikken en buigen na die orders en Reegels die wy haar voorschreiven, de welken sy ons moet belooven na te koomen; alsoo het ons huis is, ende ons toe komt: derhalven hebben wy maght om uit te sluiten, en ook in te laaten dien wy willen; want wy willen, dat dese Vrou in de vergaderingh koomende, sal geheel swijgen en stil sitten, en haar fatsoenelijk draagen, sonder aanstoot of ergernis te geeven; en dewijl dat sy seid, sulks niet te konnen belooven, om dat sulks niet in haar maght is: maar soo veel als in haar maght of vermogen is, wilde sy wel belooven te doen: Maar wy ons hier op niet vertrouwende, en dat het van den Heeren op onse harten en gemoederen geleght is, om dese Vrou te moeten buiten houden, dit sijn onse reeden die wy hebben. Waar op ik *Jochem Gerritsz* haar antwoorde en sijde, dat het selve oordeel dat de *Quaakers*

kers uitgesprooken hebben tegens de Magistraat van Hamborgh , nu op haar selven komt te rusten. Want het is gebeurt, dat *Barent Roelofsz* en sijn Soon en ook *Pieter Hendriksz* en sijn Vader, ja ook selfs dese Vrou, die de *Quaakers* nu willen dwingen haar te gehoorsamen: dat doen syliede eerst tot de Quaakery overgingen, rees daer groote murmurasie onder het volk: te meer, om dat syliede de eerste waaren, die tot dese sekte overgingen: ja het liep soo hoogh, dat de Magistraat daer meede gemoeit wierden; waar op de Heere van Hamborgh vernomen hebbende, van die ongewoone en vreemde actien en manieren van doen; die sy lieden pleeghde: waar door de *Quaakers* dikmaals in groot pereikel van haar leeven waren, door het gemeene volk, die dese leere seer vreemt en ook quaat doghte te zijn; waar van in Amsterdam mede exempelen gesien sijn, door het gemene volk; hier door wiert de Magistraat geresolveert , om haar liede te versoeken uit de Stadt te willen gaan , of dat sy haar souden moeten stilhouden, gelijk sy voor desen gedaan hadden: Sy antwoorde, dat sy mosten doen gelijk het de Heere op haar leyde en in hare herten ingaf; de Magistraat seyde, dat sy haar mosten stil houden, of de Stadt ruimen: Sy antwoorde, dat sy souden in de Stad blijven, en op den Heere wagten, maar sy konden niets belooven; de Heeren van Hamborg seyden, dat sy de Stadt soude ruimen, want seyden sy: de Stadt hoort ons toe, doch sy verstonden niet te vertrekken, maer bleeven in de Stadt; de Magistraat geboodt, men soude haar uit de Stadt lijden, gelijk ook gedaen wert: doch dese Vrienden wilde niet gehoorsamen, maar quaamen tegens het gebodt der Magistraat wederom in de Stadt.

Oock is 't verscheide malen gebeurdt, dat dese *Quaakers* in anderen vergaderplaatsen sijn gekoomen, niet aensiende of het in de tijt der Predicatie was, gelijk het geschiedt is door *Pieter Hendriksz*: by de Mennonisten in de Teerketel-steeg, daar komende: begon hy te spreeken: hem, wiert geantwoort, dat het haar gewoonte of gebruik niet was, om in die tijt van haar Godtsdienst, op imandts vraagen, te antwoorden, men sijde hem ook, dat sulken doen tegen de goede order was: dat hy niet so lang wilde wagten tot dat haren Godsdienst geëindigt was, want alsdan wilde men hem antwoorden. Dit alles konde hem niet bewegen om so lang te swijgen, tot haar dienst geëindigt was maar: *Pieter Hendriksz* sijde, dat hy met haar gewoontens of gebruik en orders niet

niet te doen en hadt, seggende, dat hy geen gewoonte of gebruik of orders, onder de Kristenen kende, maar hy voer met sijn saaken voort; soo dat dese Mennonieten haaren dienst niet konde voleyndigen, door het spreeken van desen *Quaaker Pieter Hendriksz*, tot dat eindeling een Man uit den hoop opstondt, die desen *Pieter Hendrjksz* met sijne armen omvatten, en droeg hem tot buiten op de straat, hem neder settende sonder eenig leet te doen, en sloot hem buiten de deur.

Niet te min, is desen *Pieter Heudriksz* met sijn Vader wederom daer ter plaatsen gekoomen: en doende als vooren, soo dat het schijnt, ja klaar blijkt, dat dese vriende de *Quaakers* na andere lieden haer orders haar niet willen voegen of schicken: maar de haaren willen sy, door een ander niet overtreeden, maar netto opgevolght hebben, voorgevende, dat al haar doen van den Heere op haar geleght is, om so te moeten doen; waar door dat sy komen te waanen dat al haar doen heilig en wel is.

Quaaker, Wel Huisman: allen uwe reede konnen ons niet voldoen, nogh een stip van ons voorneme of besluit versetten, en de reede die wy daar toe hebben, is soo wel gesondeert, op onse waarheit, dat niets ons daar van soude konnen af brengen, want wy sijn een volk dat Godt tot hem selven heeft bekeert; een volk waer in God het saat van sijn eigen leven heeft opgewekt, en het selve doen heerschen over het aardse deel: soo dat wy ons konnen toeeigenen gelijk wy ook doen: en gelijk onse lieve en waarde Vriendt *Barent van Tongeren*, tot onser allen versterkingh en vertroostingh, ons op het nieuw inde vergaderingh indaghtigh maakten, dat onse gemeente de maght van Godt ontfangen hadt, dat het gene wy op de aerden binden, inde Hemel gebonden is: en het gene dat wy op de aerde ontbinden ook in den Hemel ontbonden is, waer door dat alle menschen een schrik behoorde te hebben, om ons eenighsins tegen te spreeken, door dien wy dat eenige overblijfsel des saats Jesu Christi zijn.

Huysman, Wel Vrient: alhoewel dat gy seght, dat alle mijne reede U L. niet konnen beweegen, om een stip van U L. voorneme of besluit te versetten, soo kan ik nochtans niet nalaten, om u mijn gevoelen, of meening dies aangaande te seggen, of voor te stellen: wat dan aangaat U L. hooge inbeeldinge, dat gy L. de maght van Godt soudt ontfangen hebben, dat het gene gy L. op de aerde soude ontbinden, ook in den Hemel ontbonden soude sijn, en het geene gy L. soudt binden, ook in den Hemel gebonden soude sijn: dit

selve is U L. veel gemackelijker te seggen als te bewijsen, want dit op U L. bloot seggen te gelooven of aan te nemen, of te moeten aannemen, dat is voor my niet genoegh: want dat selve reght dat gy L. hebt, om sulks te seggen; dat hebbe alle andere Secten soo veel, als gylieden hebt: ja de Paus van Romen, met al sijn aenhangers, krijten dit ook luitskeels uit, dat sy het volk sijn, die dat met recht toekomt; maer daarom en wilt gy L. dat om haar seggens niet aannemen: de reede die gyliede daar toe hebt, is ook de mijne, dat is om dat gy lieden met uwe werken het contrarie bewijst, soo datmen wel siet, dat het is gelijk met al de rest, U L. opgevatte en ingeboelde opinie, want gy lieden en hebt niet eens het uitwendige teken van dat geene, dat soo een volk, als gy liede pretendeert te sijn, behoort te hebben, te weten liefde en barmhertigheit onder u Broederen: die in noot sijn, laat staan tegen allen mensche gelijk daer is; ten hooghste van onse Heere Jesus Christus gerecommandeert en bevolen: om aen onse even mensch te oeffenen: liefde, verdraagsaamheidt, lankmoedigheit, barmhertigheit, innerlijke medoogentheit, behulpsaamheit, en diergelijke meer, in welke gy liede seer gebrekkelijk bent gevonden, van welken ik u seer veel wist op te tellen, dat gylieden de behoeftige laat gebrek lijden, daar gylieden maar weinige onder U L. hebt; en dat gylieden die noch soo lang en groot gebrek hebt laaten lijden, van welken u broeder *Jan Claus* eens van een seeker Vriend is aangesproken, die 't hem met veel redewisseling soo klaar bewees dat hy most bekennen, dat hy geen goede sorge had gedraagen, sigh verontschuldigende, dat hy te veel op een ander hadt laaten staan: Maar dat hy wel sagh dat daar in gemist was als ook nogh onlanghs, een seker Vriendt die onder U L. sorteerde, van Hamborgh komende met intentie, om soo hy in Amsterdam niet aen de kost konde geraaken, alhoewel het hem niet en scheelde wat hy ook soude doen, na *Pensilvania* te gaan: en hier sijnde, en was niemant die sigh met hem enigsins bemoeide, om hem enige behulpsaamheit te thoonen, als die Vrou die gylieden segt dat de Draak de Duivel en de Serpent in heeft, alhoewel sy ook selver seer nootdruftigh is, doende meer als sy selver konde missen, om dat de noot so groot was, want in 't laast van die Vrient sijn vertrek na *Penselvania* of te scheepgaande, met sijn Vrou en Kinderen, kreet het kleinste Kindt van honger, door dien de Ouders het niet geeven konde, uit gebrek en onvermogen.

Niet

Niet tegenstaande, dese Vrient van Hamborgh een goede attestatie mede braght, van inhoud sijnde als dat hy in Hamborgh sijnde sig hadt gedraagen als een goet Vriend, en als de waarheit betaamt, waar over U L. Vriend *Adriaan Gerritsz* een van de uwe heeft aangesproken hoe't soo was dat hy die Vriend van Hamborg niet eens ten eeten noodigde, die hem 'ten antwoort gaf, dat hy niet en wiste waar hy woonde, alhoewel hy hier doen ter tijt wel 4 a 5 weeken geweest had, en gemeenelijk tweemaal ter week in de vergadering was, soo dat, indien u Vrienden aan hem eenige dienst hadden willen doen, sy soude wel hebben konnen te weeten gekregen hebben waar hy woonde. Daar was *Adriaan Gerritsz*, die hem groote dienst en onderrighting aangaande sijn rys genegen was te doen, die konde wel gewaar worden waar hy woonde: en soo dergelijke dingen meer, die ik u wist te seggen, waar in gylieden geen kenteken der liefde hebt laaten blijken.

Oock soo is dat onlanghs door U L. uitgewerkt met het uithouden, en tegenstandt te doen op soo een wijs als gylieden gedaan hebt, meede geen teeken van soo een volk, als gylieden voorgeeft te sijn, gelijk nu onlanghs tot drie maal is geschiet, die ik u ook noch eens denk voor te houden, of dat van soo een volk kan goet gemaakt worden, op seekere tijt, dese *Christyne Richards* aen de deur der vergaderingh komende: wiert haar geweigert in te mogen komen, en U L. Vriend *Adriaan Gerritsz*, siende dat dese Vrou *Christiine Richars* op de stoep sadt, en sigh over haar ontfermende, also het regende, seide tot haar, komt in *Christyne Richarts*, en de deurwaarders dat siende, dat hy haar in riep, ende sette de deur open, riepen een seeker knecht tot haar hulp: verbaast sijnde riepen, *Hendrik*! *Hendrik*! help: en *Adriaan Gerritsz*, nam de Vrouw om de middel, en worstelde soo een wijl te samen, 5 a 6 in 't getal, in welke worstelingh wiert dese Vrou haar arm op drie plaatsen blauw gekneepen, en het vel van haar kleinste vinger. Een wijl daar na, dese Vrou wiert wederom buiten gehouden, en een ander persoon die haar kende, braght haar met hem in, en binnen komende, sagh een van de deur waghters met name *Willem Seewel*, dat die Man haar ingebraght hadt, stiet hem op sijn borst, en sijde, dat doet gy dat sy nu in komt: en ten derde maal, heeft nu *Jan Claus* selver, door sijn groote onvoorsigtige eiver met dien selven *Christyne Richards* te willen buiten houden,

stiet een oude Vrou om verre door het sterck aendringen van de deur; en sulke exempelen hebben wy in weinigh weeken geleeden, gehadt van een volk die sig soo hoog boven allen durven roemen het volk des Heeren te sijn.

Quaaker, wel Huisman, dat is wel soo geschiet als gy daar gesegt hebt, maar wy sijn daarom niet soo te belchuldigen als het wel gelijkt, en dat daarom, dat het onse intentie niet is geweest, dat het so grof soude uytvallen als het gegaan is in dese worsteling, daarom oordeelen wy, dat wy niet misdaan hebben, en konnen dieshalven ook niet bekennen dat het quaat is, oock rechtveerdige ons de lieve Vrienden in Engelant, en niet de gemeene, maar de aldervoornaamsten die in de bediening of Predikers sijn.

Huisman. Wel Vriendt, uit sulke quaade en onkristeleike voornemens en besluiten, en kan niets goedts uit voortkoomen, hadt gylieden in 't voornemen en besluit gebleeven, om het lam te volgen, waar het ook heene gingh, waar van gylieden u soo veel beroemt, het lams aart en natuur te hebben, en het overgebleeve saat van Christus Jesus en een volk bent, dat Godt van de geest der hoererye afgescheiden en met sijn eigen geest vereenight heeft: wat dunkt u mijn Vriendt van sulke dingen sigh soo te beroemen, in UL. boeckjes en publik in u vergaderingh, het sleghte volkje, sulks in te prenten, en andere dat wijs te willen maken dat dit waar is, en dan dingen te doen die reght contrary sijn, tegen u eigen belijdenis en Confessie, en niet een bewijs kont geven, dat een weerloos Christen vryheit heeft sulks te mogen doen, dat gyl. doet, daar gyl. dog de grootste Confessie der weereloosheit maakt, boven alle andere belijders, en geen ander bewijs te hebben als alleen dit, dat gylieden seght, wy hebben dese saak, aangaande *Christyne Richards* tot het light dat van Christus Jesus in onse harten schijnt, gebraght, en daar mede overwoogen, wat ons in die saak te doen stondt, en wy hebben, als in 't gesighte Gods, in ons goede vreiheit gevoelt, om soo te mogen doen als wy gedaan hebben, en wy en voelen tot noch niet, dat wy daar in quaalik gedaan hebben, maer in 't tegendeel seggen, wel gedaan te hebben: waer op ik UL. antwoordt en segge, dat dit niet waar kan sijn, dat gyliede het, in en met het light Jesu Christo hebt besien en overwogen, en goede vryheit in 't selven gevonden om soo te mogen doen: want hoe kan imant seggen in 't light te wandelen, en doen de wer-

ken der duysternis, die het waaraghtige light Jesu Christo in den vleesche sijnde: ons heel anders geleert, en ook met sijn heilig voorbeelt ons heeft voorgegaan, gelijk de gansche heilige Schriftuur ook vol getuigenisse is, dat hy soo niet gedaan nogh geleert heeft, en nogtans wanen U L. Broeders in dese saak so suiver en rein te sijn, door dien UL. Paus, *Joris Focks* dat wel geoordeelt heeft te sijn, maar dat sal U L. in 't gerigte Godts niet baaten, met U L. steissinnigheit en harde proceduuren voort te gaan, alhoewel U L. Vriend *Adriaan Gerritsz* U L. soo meenighmaal, en soo ernstigh met een hartelijke ontferming, als in 't midde staande, geen party kiesende, soekende het verschil in liefde met de Vrou *Christyne Richards* te willen dragen, en niets tegens haar te doen dat tegen het welbehagen des Heeren en sijn heiligh Evangelium mogte sijn. Maar dit alles en konde niet baten: om U L. van die onchristelijke, stijssinnige, verfoeielijke oordelen te versetten, om eenige lankmoedigheit aan haar te oeffenen.

Quaaker. Wel Huisman, dese saake nu alsoo sijnde, soo is het dogh een saake, die u niet aangaat en buiten u is, waarom begeeft gy u soo diep met my hier over in gesprek: dewijl het een saake is die onse gemeente raakt, en ons alleen aangaat, en gy buiten ons sijnde, soo laat de saaken tot ons, gy en hoorde u daar niet mede te bemoeien, maar laaten de saake maar op ons aenkomen, dewijl se het dogh in onse oogen regtveerdig en rijn, ja onberispelik is.

Huysman. Wel Vriendt, gy seght dat my de saak niet aangaat, en buiten mijn is, daar op segge ik dat gy hier in mist want het raakt my seer veel, al is het dat ik op of in U L. boek niet aangeteikent en staa, en by U L. geagt ben, niet een van de uwen te sijn, gelijk ook waar is, door dien ik in eeuwigheit met U L. hier in niet en kan vereenigen: ten waer dat ik nevens U L. in een dwaase en verkeerde sin viel; dogh dit kan U L. weinig baten, om te seggen dat het een saak is die my niet aangaadt, de reede sijn desen: Om dat ik belijde, dat Christus Jesus de waeraghtige Messias is, de soon des levendige waarachtige Godt, die onse eenighste Wetgever is, en die ik nevens u heb aengenomen tot mijn Heer en Meester, om hem te gehoorsamen na sijn geboode en beveelen, door sijn genade en kragt te leven, en te wandelen na sijn welbehagen, en wy eenig sijnde in belijdenis, om hem in weerloosheidt na te volgen: en door dien wy beyde een belijdenis aengenomen hebben: om den Heere soo te dienen, soo

dat wy Discipelen zijn van eene meester, soo oordeelt nu eens selven, of de eene Discipel geen recht en heeft om tot sijn meede Discipel te seggen, als hy siet dat hy afdwaelt, en anders doet als hy behoort te doen; waerom doet gy soo, dewijl het tegens het gebodt van onse Heer en Meester, en tegens u eige belijdenis strijdig is? heeft dan de andere wel recht te seggen: het raeckt u niet, het is buiten u, waerom bemoeit gy u daer meede? laet de saek tot my, gy en hebt daer in niets te seggen, weest gy maer stille, en houd u daer maer buiten. Waer op ik u l. vrage: waerom u Vrienden dan tot andere soo veel Brieven, Boeken, en Schriften maaken, en senden; en mondeling die oock vermanen tot afstant der ongeregeltheden en bekering der sonden; ja komen in andere vergaderplaetsen of Kerken, en spreeken de Prediker die op stoel staet publik tegen, en die veroordeelende. Soo hebben dan immers die luiden dat selve recht, om tot u l. en de u vrienden oock te seggen: wat bemoeit gy lieden u met ons, gy lieden zijt buiten ons, wy hebben met u niet te doen, het en raeckt u niet, noch ten gaet u niet aen, laet de saeck tot ons; bemoeit u met u eige volck, daar is genoeg onder u l. te doen, gaet en besiet u gemeente, tot Amsterdam, tot Haarlem, tot Alkmaer, en in Waterlant, daer den eene Quaaker den ander niet wil toelaten met sijn Schuit in sijn floot te varen; en besiet wat tot Rotterdam oock te doen is, en soo in ider plaats daer maer 5 a 6 van u volck is, daer is oneenigheit; en soekt die te vereenigen, bemoeit u daer mede, en laet ons doen soo als wy 't verstaan, wy zijn in ons doen wel gerust, wat soud gy en u l. Engelse Vrienden, over die antwoorders sware oordelen vellen, en een overloopende mate van den toorn Godts verkondigen, tegen de soodanige die soo deede en antwoorden, en nu doet gy lieden het selve werck; soo dat ick my over u l. seer verwonder, dat gy soo onrechtmatig, ja onkristelijk antwoort in dese saaken. Doch aen de vruchten kent men de boomen.

Alsoo seit de Heere Heere, 't is te veel voor u gy Vorsten Israëls, doet gewelt en verstooringe weg, ende doet recht en gerechticheit, neemt uwe uitstootingen op van mijn volk, spreekt de Heere Heere. Ezech. cap. 45: v. 9.

FINIS.